

EĞİTİMİ VE OKULU ETKİLEYEN BAZI SOSYAL DEĞİŞİMLERİN KAVRAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ

Mehmetcan ŞAHİN*

Özet

Bilgi, teknoloji ve özellikle iletişimde yaşanan ani gelişmeler toplumun sosyal yapısını etkilemektedir. Açık, sosyal ve gevşek yapıli sistem olan toplumun öncü kurumu olan okullar, bu sosyal yapı içinde önemli derecede etkilenmektedir. Bu çalışmada da sosyal yapıdaki değişimler ve bu sosyal değişimlerin eğitime olan yansımaları incelenmiş, farklı araştırmalardan, konuyla ilgili görüşlerden bir senteze ulaşılmış ve bunlar arasındaki ilişkiler belirtilmeye çalışılmıştır. Özellikle, küreselleşmeyle birlikte- bu sosyal dönüşüm yüzölçümündeki- sosyal değişimler ve etkileri bu bağlamda, bu değişimler sonucu ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve beklentilere değinilmiştir. Bununla birlikte, okulların içinde bulunduğu toplumun yapısındaki büyük değişimler göz önünde bulundurulurak, okulların yapı ve işleyişine temel olan geleneksel varsayımların da değişmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde eğitim ve okul kavramları açıklanmış olup, ikinci bölümde sosyal değişimler ve bu sosyal değişimlere ait alt başlıklar incelenmiş ve son bölümde ise sosyal, toplumsal değişimlerin okullara yansımalarına değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim ve okul, eğitimde dönüşüm, toplumsal değişme

Giriş

Okul, bağımsız bir topluluğun faaliyet gösterdiği, yetişkinler hayatına katılmak isteyenlere rol dağıtımı yapılan ve bu çalışmaları yürütebilmek için rol farklılaşması üzerine kurulu bir sosyal kurumdur (Ergün, 1994, 117). Bu sosyal kurum, ilk ortaya çıkışından günümüze kadar kişinin dahil olduğu topluma uyum sağlamasını, diğer bir ifadeyle “sosyalleşmesini” amaç edinmektedir. Bu anlamda okul, toplumun en önemli sosyal kurumlarından biridir. Dolayısıyla bu sosyal kurum, her türlü insan ve dinamikten etkilenenecektir. Toplumun yapısında gerçekleşen değişimler ve okula etkileri değişen dünyayla değişmekte, değişmeyenler ise kendi içinde farklılaşmaktadır. Eserpek’e (1978, 125) göre okul, toplumsal yapının en önemli kurumlarından biridir. Sosyal yapı kendini oluşturan parçaların sürekli bir düzenlenmesi olarak kabul edilmektedir. Bu parçalar hem birbirleriyle, hem de bütünü ilişkilidir. Her ne kadar yapı gelişme göstermeyen bir anlamı ifade etmekteyse de sosyal yapı canlı ve hareketlidir. Böylece parçaların birinde başlayan bir değişim diğer parçaları ve bütünü de değişime uğramaktadır. Eğitimde başlatılan bir değişim sosyal yapının diğer

* Çetineller İlköğretim Okulu Torbalı - İZMİR

parçalarını değişme yönünde etkilediği gibi kendisi de sürekli olarak diğer parçalarda meydana gelen değişimlerin etkisine açıktır.

İnsan toplumları, tarih öncesi devirlerden bugüne, sosyal hayatın her alanında sürekli bir gelişme ve değişme halindedir. İnsanlığın milyonlarca yıllık bir geçmişi vardır; bu geçmiş içinde insanlığı bugüne ulaştıran birçok maddi ve manevi buluşlar, sistemler ve düzenle ortaya çıkartılmıştır (Ergün, 1994, 191). Bu değişim toplumsal hayatın her alanında, aile düzeninde, devlet sistemlerinde, ekonomik hayatta, iletişim hususunda, dini inanışta, dilde, sanatta vs. her an içine olmaktadır.

Bilgide, teknolojiye ve özellikle iletişimde yaşanan değişimler sosyal yapıda önemli farklılıklara yol açmaktadır. Toplumların parçalanmasından, toplum bilincinin kaybolmasına; aile yapısının çözülmesinden, ailenin biçim değiştirmesine; eğitimin niteliği, etkisi ve amacından tutun da okulların yapı ve işleyişine dair değişimler olmaktadır. Bütün bu süreç içerisinde içinde bulunulan ortamın iyi gözlemlenip analiz edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda değişimlerin çok hızlı gerçekleştiği bu ortamda etkileşimleri sürekli inceleme altında tutmak gerekir. Bu çalışmada, toplumun en önemli kurumu olan okulların sosyal değişimlerle yaşadığı yapısal değişimleri gösterme amacı taşımaktadır.

Eğitim olgusuna etki eden sosyal değişimler ve yaklaşımlar, eğitim sosyolojisi içinde incelendiğinden bu çalışma eğitim sosyolojisi alanına girmektedir. Eğitim, toplumsal bir kurum ve toplumda gerçekleşen bir süreç olduğuna göre, eğitimin toplumsal temellerini inceleyen bilim dalı, sosyolojinin bir alt dalı olan eğitim sosyolojisidir. Eğitim sosyolojisi, aynı zamanda eğitim ile toplum ve toplumun diğer kurumları arasındaki işlevsel ilişkileri inceler (Aslan, 2001, 16).

Okul, toplumun alt sistemlerinden birisidir. Sistemler arasındaki iç içe ilişki düşünülürse, okulu etkileyecek her türlü değişimin toplumu etkileyeceği göz önüne alındığında, bu değişimlerin yarattığı olumlu, olumsuz her türlü değişkenin araştırılması önemlidir. Bu çalışma okulu, dolayısıyla toplumu etkileyecek sosyal değişimlere dikkat çekmek ve eğitime olan yansımalarına çözüm için öneriler getirmesi açısından önem taşımaktadır. Yapılan literatür taramasında bu alanla ilgili çalışmalar, daha çok eğitim sosyolojisi, sanayileşme ve eğitime etkisi, sosyo-ekonomik gelişmelerde yapısal değişiklik, bilgi toplumu ve eğitime yansımaları, küreselleşme ve eğitime yansımaları ve ülkemizdeki en önemli sosyal değişimlerden olan, göç olgusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bakımdan yapılan çalışmanın alanda tek olması ve bundan sonra yapılacak diğer çalışmalara da kaynaklık teşkil etmesi yönünden de önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada sosyal değişimler ve bu sosyal değişimlerin eğitime olan yansımaları, ele alınmış olup farklı araştırmalardan, konuyla ilgili görüşlerden, bir senteze ulaşılmış ve bunlar arasındaki ilişkiler belirtilmeye çalışılmıştır. Ayrıca toplumun yapısındaki sosyal değişimlerin eğitime olan etkilerinin kavramsal boyutu, göz önüne serildiğinden, tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Karasar'a (2002, 77) göre, tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı olup, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır ve onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Diğer kaynaklarda ise betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli

bir şekilde tanımlanırken, eğitim alanındaki araştırmalarda, en yaygın betimsel yöntem tarama çalışması olarak belirtilmektedir (Büyüköztürk vd., 2009, 21).

1.1 EĞİTİM VE OKUL

Eğitim, bireyin ve toplumun hayatına yön veren geleceğimizin aynasıdır. Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak yetiştirilen birey, sahip olduğu değerleri toplum hayatına yansıtarak bireyin sosyalleşmesinde ve kalkınmasında, itici güç unsuru oynamaktadır. Sağlıklı ve donanımlı yetiştirilen bireyler, toplumunun ihtiyacına cevap verebilmektedir. 21. yüzyılın post modern çağına damgasını vuran toplumlar, bilgi toplumunun bütün gereklerine sahip, sistemli ve sıkı bir eğimden geçmiş bireylerden oluşmaktadır. Bütün bu çıkarımlardan hareketle çocuğa ilk eğitimin verildiği aileden başlayarak, düzenli ve sistemli bir şekilde gördüklerini ve yaşadıklarını uygulama alanına dökebilecek ortamlar sağlanabilmelidir.

Eğitim, her toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak toplumda var olan sosyal kurumlar, gelenekler, örf ve adetler tarafından biçimlendirilmiş olup, bu kuralların bir kuşaktan öbürüne aktararak toplumun kültürünün devamını sağlar (Akboy, 2005, 21). Eğitim genel anlamıyla, insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma bireyin kazandığı bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir (Özkan, 2006, 35). Eğitim, kişinin kendi üzerinde ve bir diğeri üzerinde etkisini gösteren bir faaliyettir (Dottrens vd., 1968, 35); okul ise eğitim etkinliklerinin sistemli ve düzenli yapıldığı toplumun öncü kuruluşudur. Bireyin sosyalleşmesinde önemli yeri olan okul, Dewey'e göre toplumsallaşmanın en önemli aracıdır. Küçük bir toplum modeli olan okul bir yandan çocuğu toplumsal yaşama hazırlarken, diğer yandan da çocuğun kendini ifade etmesini ve gerçekleştirmesini sağlar (Çakır, 2006, 33). Okullar, sürekli yeniliğe açık, bilginin üretildiği, kullanıldığı ve geliştirildiği, takım çalışması ile insana güven sağlayan, günün her saatinde kullanıma açık, toplumun yeni bilgi ihtiyaçlarının karşılandığı, öğrencide özgün ve yaratıcı düşüncüyü geliştirmeyi amaçlayan çok işlevli bir yapıda olmak zorundadır (Numanoğlu, 1999, 345). Geleceğin iş gücünü hazırlamada, okullara büyük iş düşecektir. Geleceğin çalışanlarından sadece iş değil, sosyal yaşama ilişkin sorumluluklar bakımından da ciddi beklentiler olacağından okullar, mesleki ve teknik eğitimin yanı sıra moral ve etik eğitimine de yer vermek durumunda kalacaktır (Balay, 2004, 79).

1.2 SOSYAL DEĞİŞİMLER

Sosyal (toplumsal) değişme, toplumsal yapının ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağıının ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kuralların değişmesi olarak tanımlanmaktadır (Tezcan, 1994, 191). Toplumsal değişme, toplumun temel kurumlarındaki, toplumun parçaları arasındaki denge ya da örgütlenme şeklinde meydana gelen değişmedir (Kuyumcu vd., 2008, 240). İnsanlık tarihinde radikal sosyal dönüşümlerin en çok yaşandığı yüzyıllardan birisinin de 20. yüzyıl olduğu kabul görmektedir. Bu sosyal dönüşümlerin, bu yüzyılın önemli olayları olarak kalacağına ve onun mirasını oluşturacağına inanılmaktadır (Drucker, 2011, 191). Geniş çaplı, derin ve etkili teknolojik ve toplumsal değişimlere "sismik" değişimler adı verilmektedir. Bu sismik değişimler geçmiş 50 yıl boyunca okulların içinde bulunduğu toplumun yapısında büyük değişimler meydana getirmiş ve bu değişimler okulların yapı ve işleyişine temel olan geleneksel varsayımlara meydan okumaya başlamıştır (Schlechty, 2005, 9).

Toplumsal değişme bilgi, teknoloji ve değerler tarafından gerçekleştirilmektedir (Ergün, 1994, 238). Sosyal bilimler alanında toplumsal değişme kavramı son zamanlarda büyük önem kazanmış bulunmaktadır. Doğayı kontrol altına almak için uğraşan insanoğlu artık içinde yaşadığı toplumu da bilimsel yollardan çözümleyerek onun üzerinde de egemenliğini kurmak istemektedir (Kongar, 1971, 63).

Tarihî süreçte ulusların içinde bulunduğu toplumsal platform sürekli değişmekte, değişen insanla birlikte toplum da değişmektedir. İnsanlık tarihinde her toplum bilgiye bağımlı kalmış, ona dayanmış, geleceği kontrol altına almak için bilginin verdiği gücü elinde bulundurmak istemiştir. Son yıllarda düzenli ve güncel olarak artan bilgi, miktarı ile toplumların değişim-gelişim ikileminde itici bir güç oluşturmıştır (Aytaç, 1998, 1394).

Bilgi (enformasyon) teknolojilerini merkez alan teknoloji devrimi, ivme kazanan bir hırsla toplumun maddi temelini yeniden şekillendirmeye başladı. Bu şekillenmede toplumsal değişimler teknolojik ve ekonomik değişimler kadar büyüktür. Kadınların içinde bulunduğu koşulların dönüştürülmesi sürecindeki tüm güçlüklerle karşın, erkek otoritesine dayanan egemenlik anlayışı, bazı toplumlarda saldırıya uğrayıp sarsılmıştır. Böylece dünyanın büyük bir bölümünde cinsiyet ilişkileri, kültürel üretime dönük bir alan olmaktan çıkıp bir mücadele alanı haline geldi. Bu, kadınlarla, erkekler ve çocuklar arasındaki ilişkilerin dolayısıyla aile, cinsellik ve kişiliğin temelden yeni tanımlanması izledi (Castells, 2005, 3).

Eğitim ile toplumsal değişimin karşılıklı olduğunu vurgulayan toplum bilimcilerine göre, toplumsal değişimler eğitimi belirli bir yönde değiştirmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun hedeflenen bir plan doğrultusunda da değiştirmek olanaklıdır. Eğitimde başlatılan bir değişme, toplumsal yapının diğer parçalarını da değişme yönünde etkilediği gibi, kendisi de sürekli olarak diğer parçalarla meydana gelen değişimlerin etkisinde kalmaktadır (Tezcan, 1985, 165).

Eğitim ile toplumsal değişme arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan dört temel görüş ileri sürülmektedir: Bunlardan birincisi eğitimi toplumsal değişmeyi sağlayıcı, en önemli kurumlardan biri olarak gören yeniden oluşumcu (Counts, 1932) ve modernist (Inkeles, 1969; Inkeles ve Smith, 1974; Schultz, 1963; Harbison ve Myers, 1964) görüşlerdir. Yeniden oluşumcu ve modernist görüşlere göre eğitim, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve teknolojik gelişmeyi sağlayan, hürriyet, adalet ve eşitlik ilkelerine dayanan yeni bir toplumsal düzenin yaratıcısı olarak görülmektedir. Bu görüşü savunanlar eğitim kurumlarını diğer toplumsal yapı ve kurumlardan bağımsız ya da yarı bağımsız kurumlar olarak görürler. Dolayısıyla eğitim toplumsal değişme meydana getirebilir ya da toplumsal değişmeye sebep olabilir; ikinci görüş ise, tutucu ya da çatışmacı görüş olarak tanımlanabilir. Bu görüşe göre ise eğitim mevcut toplumsal, ekonomik ve politik düzenin ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim kurumları mevcut toplumsal, ekonomik ve politik yapı ve ilişkilerden bağımsız hareket edemez ve dolayısıyla eğitim kurumları mevcut sistem ve ilişkileri korur ve yeniden üretir. Marksist yapısal fonksiyoncular olarak tanımlanan ve Avrupa'da başlıca Althusser (1971) ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Bowles ve Gintis (1976) tarafından temsil edilen bu görüşün savunucuları eğitimi, toplumdaki hakim sınıf ve grupların kendi kültür ve yaşam biçimlerini toplumun diğer kesimlerine kabul ettirecek "devletin ideolojik bir organı" olarak görmektedir. Bu görüşe göre, eğitim yeni

bir toplumsal düzen meydana getiremez, aksine toplumdaki hakim sınıfların çıkarlarını koruyarak ve eşitlikçi olmayan toplumsal ve ekonomik ilişkileri yeniden üreterek mevcut statüko'yu devam ettirir; üçüncü görüşü savunanlar, eğitimi hakim sınıfların kendi çıkarlarına hizmet eden ve onları koruyan bir vasıta olarak görürler. Fakat, ikinci görüşten farklı olarak eğitim kurumlarının hakim kültür ve kurumları yeniden üretirken biraz da olsa toplumsal değişmeye yol açacak bağımsızlıklarından söz ederler. Bu görüş, Apple (1979), Anyon (1980), Bernstein (1977), Giroux (1983) ve Willis (1977) gibi Yeni-Marksist akademisyenler tarafından savunulmaktadır; dördüncü görüş, toplumsal değişmelerin eğitimi belli bir yönde değişmeye zorladığı gibi, eğitim yoluyla toplumun istenen ya da planlanan yönde değiştirilmesinin de mümkün olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle, eğitim kurumları toplumsal değişme meydana getirecek potansiyel ve sınırlılıklara sahiptir. Eğitim toplumsal değişme meydana getirebilir. Ancak bu değişme toplumdaki diğer toplumsal, ekonomik ve politik kurumların aynı anda, aynı istikamette değişiyor olmasına bağlıdır. Dewey (1937) tarafından benimsenen bu görüş Türkiye örneğine çok uygun düşmektedir (Akt: Eskiçumalı, 2003, 16).

1.2.1 Göç

Göç, nüfusun belirli bir bölümünün çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden ayrılıp başka bir yere yerleşmek amacıyla gitmesidir (Başol, 1995, 209). Tarih boyunca Türk toplumuna yabancı olmayan ve özellikle 1950'li yıllardan sonra ülkemizde toplumsal ve coğrafi yapıyı şekillendiren göç olgusu, birçok farklı disiplinin ilgi alanına girmiş ve bu nedenle de tek ve kesin bir tanımla sınırlandırılmamıştır. Göç, ülke içinde herhangi bir yerleşim yerinden, başka bir yerleşim yerine, belirli bir zaman aralığında gerçekleştirilen kalıcı mekan değişikliği olarak kabul edilmektedir (Uluocak, 2009, 36). Başka bir tanımda göç, belirli bir sosyal yapı içindeki birey ve grupların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmeleri şeklinde tanımlanır (Ozankaya, 1971, 235). Göç, ya kişinin mekan değişikliği ya da bir sosyal grubun mekan değişikliği olabilir. Göç yakın bir yere olabileceği gibi uzak bir yere de olabilir. Göç geçici bir süre olabileceği gibi geri dönmek üzere de olabilir (Nar, 2008, 7). Yukarıdaki tanımlarla bağlantılı olarak Türk toplumunun da tarih boyunca çeşitli sebeplerden dolayı göç ettiği, göçün en önemli nedenlerinden birinin de coğrafi şartlara bağlı olan ekonomik nedenler olduğu görülmektedir.

Göç, değişik açılardan ele alınmakla birlikte, sanayi toplumunda ve sanayi toplumundan küresel topluma geçiş aşamasında, eğitimi ve okulu değişik açılardan etkilenmektedir. Terör olaylarından dolayı, coğrafi koşulların çetin olması, sanayi toplumu ve fabrikaların büyük kentlerde olması ve küreselleşmeyle birlikte bilgi toplumunda, hizmet sektörünün merkezlerde toplanması, taşradan kente göçü kaçınılmaz kılmıştır. Bu anlamda göç olgusu eğitimi ve okulu da etkilemiştir. Tezcan (1985), iç göç yaşayan öğrencilerin, yeni çevreye, okula, arkadaşlarına ve öğretmenlerine belirli bir süre uyum sağlayamadıklarını belirtmiştir. Uluocak (2009, 40), öğretmenlerin, göç yaşamış çocuklarda problemlerin dağılımı incelendiğinde, birinci sırada okul başarısızlığını (%30) belirttiklerini dile getirmektedir. Çocukların yeni bir çevreye uyumları zaman almaktadır. Bu uyum sürecinde çocuklar kendilerini yabancı gördükleri için kendilerini disiplinsiz davranışlar sergileyerek gösterme çabası içine girerler. Nar'a (2008, 19) göre, göçe maruz kalan ergen ve çocuklarda uyum sorunları oluşabilmektedir. Bu durum çocukların eğitimlerine de yansımaktadır ve bu çocuk-

lar göç ettikleri yerlerdeki okullarda çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Karakuş (2006, 15), göç ile gelen çocuğun okula uyum sağlayamadığını, herkesin ona karşıymış düşüncesine kapıldığını belirtmiştir. Eski okulundan ayırdıkları için anne ve babasına öfkeli olduğunu, bu öfkesini de okulda ve sınıfta disiplinsiz davranarak gösterdiğini belirtmiştir. Bunla birlikte orantısız artan nüfus okullarda derslik sıkıntısını da beraberinde getirmektedir. Birinci (2003, 1), göçle birlikte oluşan fiziki yetersizlikler, kalabalık sınıflar, ikili öğretim, öğretmen ve öğretim elemanı eksizliği ve dengesiz dağılım, eğitim ve öğretim alanında çözülmesi gereken problemler olarak görmektedir. Tezcan'a (1994, 62) göre, göçler eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Kalabalık sınıflarda eğitimin niteliği düşmektedir. Hızlı göçler nedeniyle kırsal kesimdeki çocukların yükünü de kent okulları üzerlerine almış durumdadır. Bu durum okul, öğretmen, araç-gereç sayısının yetersizliğine ve öğrencilerin başarısızlığına yol açmaktadır.

1.2.2 Toplum Bilincinin Kaybolması

Toplumsal bilinç, toplum yaşamındaki görüşleri, kavramları, düşünceleri, sanat, töre vb. kurumları oluşturan bilinç biçimlerinin tümüdür (Ozankaya, 1984, 118). Bıçak'ın (1996, 55) aktardığına göre, Hegel toplum bilincini, dünyada gerçekleşen ruhun kendisi hakkındaki bilincine bağlamakta, ruhun kendisi hakkındaki bilincinin, toplum bilincine bağlı olarak geliştiğini ve toplum bilincinin toplumun bütün amaç ve ilgilerini de kendinde taşıdığını; bu amaç ve ilgilerde bilinçlenmeye yöneldiğini dile getirmektedir.

Bir kişinin geleneksel topluluk bilincinin kayboluşunu ve ilgi gruplarının artan zararlı etkilerini görebilmesi için, okulların yönetim kurullarındaki etkilerinin önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir. Okul yönetim kurulları toplantıları sıklıkla, kendi çıkarları peşinde koşan grupların katıldığı resmi pazarlık oturumlarına dönüşmektedir. Toplantıya katılan ilgi gruplarının politikaları, değer çatışmaları ve bütünlüğü bozacak bir şekilde yeni bir topluluk oluşturma, doğrudan okulun amaç ve işleyişini etkilemektedir. Okul yönetim kurulları, toplum fikrinin geliştiricisi ve ortak vizyonun yaratıcısı olmak ve öğrencileri ilgi alanlarına göre geleceğe hazırlamak yerine toplum duygusunun parçalanmışlığını ve birbirlerine karşıtlığını sembolize etmektedir. Modern çağda eğitimciler topluma hizmet etmek yerine, her biri ayrı istek ve beklenti peşinde olan birden fazla topluluğa, ilgi gruplarına ve organize lobi-lere hizmet etmek durumunda kalabilirler (Schlechty, 2005, 20).

Topluluk bilincinin kişinin yaşadığı yerle yüksek oranda ilişkili olduğu bir toplumdaki, topluluk bilincinin daha çok kişinin ait olduğu ilgi grupları, çalıştığı yer, ırk ve etnik kimliği tarafından belirlendiği bir topluma geçiş sürmektedir (Schlechty, 2005, 19).

1.2.3 Parçalanmış Toplum

Toplum, ortak bir ekini kabullenen, bir coğrafi alanda yayılan ve kendi kendinin devamlılık sürecini kazanabilmiş ilişkiler bütünüdür (Sağ, 2003, 12). Toplum, ortak bir amaç etrafında toplanan, eylem ve davranışların belli kurallara bağlı olduğu, kendi kendine yeterli ve kendi kendine devam ettirebilen, çoğunlukla belirli bir mekana sahip insan topluluğudur (Erdönmez, 1993, 5).

Küçük sıkıştırılmış elektronik araçların hayatımıza girmesi, hayatımızı birçok alanda kolaylaştırmıştır. Bununla beraber toplumun parçalanmasında da önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Telefonlar, taşınabilir müzik çalarlar, bilgisayar ve internet, gençleri yoğun bireyseliği beraberinde getirip aile ilişkilerini ve toplumsal ilişkileri zayıflatmıştır.

Toplumsal yapıda görülen çözümler arasında başlıca husus olarak topluluk yaşamının yerini ferdi veya bireysel yaşamının almasıdır. Özel yaşama atfedilen değerlerin büyümesi, kişinin “kendini keşfi” veya kişinin kendi maddi benine “tapınması” şahıs merkezli yaşam tarzının merkezde yer alması başlıca etkindir (Süleymanov, 2010, 209).

Sosyal dönüşüm yüzyılıyla, toplumun ve bireyin konumu değişmiştir. Drucker’a (1998, 85) göre, bireyin konumunun siyasi ve sosyal yapının hala “normal” saydığı durumla bağdaşmaz bir niteliği vardır. Yazar 19. yüzyılda birbirine rakip iki toplum modeli tanımlamaktadır: Bunlardan birine göre, geleceğin toplumu bağımsız küçük insanlardan oluşacaktır. Bu bağımsız küçük insanlar kendilerine ait bir yaşam kültürünü benimsemiş, toplumla bütünleşmekte zorlanan bireylerden oluşmaktadır; ikinci toplum modeli ise sosyal ilişkileri güçlü, toplumla bütünleşmiş bireylerden oluşan yapıdır.

Bilgi çağının yeni toplumsal yapısı ağ toplumudur. Ağ toplumundaki hakimiyet örüntülerine karşı toplumsal meydan okumalar, genellikle gençlerde özerk kimlikler inşa etme biçimini almıştır (Castells, 2007, 505).

Patricia Hersch’in ikna edici bir şekilde ifade ettiği gibi gençlerin dünyası ile yetişkinlerin dünyası giderek birbirinden uzaklaşmaktadır. Patricia Hersch, bugünün gençlerini “ayrı bir kabile” olarak isimlendirmektedir. Bu değişim sadece ailelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinin sayısının ve derinliğinin azalmasından kaynaklanmamaktadır. Ayrıca yetişkinlerin gençler için kulüpler ve özel toplanma yerleri gibi bireysel ve yetişkinlerden ayrı ortamlar oluşturmasından, kaynaklanmaktadır. Bu durumda tarihsel olarak sosyalleşme ajanı durumundaki kurumlar (aile, dinsel kurumlar ve okul) çocukların ve gençlerin ilgisini çeken medya, eğlence dünyası ve iletişim dünyasıyla rekabet etmenin, olanaksız olmasa da, çok zor olduğunu düşünmeye başlamaktadır. Birey kontrollü elektronik medyanın icadı ve bilgi edinmenin demokratikleştirilmesi, yetişkinler arası ilişkilerde olduğu gibi çocuk-yetişkin ilişkisinde de niteliksel bir fark oluşmasına yol açmaktadır. Bu durum eğitime doğrudan doğruya, 1950’lere kadar eğer biri velilerin, öğretmenlerin ve dini liderlerin gençlere ne öğrettiğini bilirse gençlerin ne öğrendiğinden de emin olunmaktaydı. Bugün gençlerin öğrendiği şeylerin büyük bir kısmının toplumun kontrolü dışındaki kaynaklardan ve güçlerden öğrenildiği düşünülmektedir (Schlechth, 2005, 21-23).

Medyanın giderek etki alanını genişletmesi ve insan yaşamının hemen her alanına ve anına nüfuz etmesi ile birey/toplum üzerindeki etkisini de arttırmaktadır. Günümüzde medya, özellikle televizyon, yeniden üreten, şekillendiren, yöneten, kontrol eden ve hatta yargılayıp, infaz eden bir iktidar aracına dönüşmüştür. Küreselleşme ve bunun yarattığı değişim ve dönüşümler, aile yapısına ve ebeveyn çocuk ilişkisine de yansımıştır. Artan ekonomik ihtiyaçlar, hem annenin hem de babanın çalışıyor olması, çocukların başıboş kalmasına neden olmakta ve genellikle aile fertlerinin bir arada olabildiği saatlerde de televizyon izlendiğinden aile içi etkileşim

giderek zayıflamaktadır. Bu durum gençlerin toplumsallaşmasına olumsuz etki etmekte ve onların kendilerini güvensiz ve değersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Mora, 2008, 6).

Schlechthy'ye (2005, 21) göre, gençlerin toplum hayatıyla bütünleştiği toplumdan, yetişkin toplumunun önemli boyutlarından soyutlandıkları ve yetişkinlerle anlamlı etkileşimlerde bulunmaksızın bir hayat kurmaya yöneldikleri topluma bir yöneliş vardır.

1.2.4 Geleneksel Aile Yapısının Çözülmesi

Dünyamız ve hayatlarımız, küreselleşme ve kimliklerle bu çatışan eğilimlerle şekillenmektedir. Bilgi teknolojisi devrimi ve kapitalizmin yeniden yapılanması, yeni bir toplum biçimini, ağ toplumunu ortaya çıkarmıştır. Ağ toplumu stratejik olarak belirleyici ekonomik etkinliklerin küreselleşmenin damgasını vurduğu bir toplumdur. Bilgi çağının yeni toplumsal yapısı olan bu ağlar, giderek asli duygusal ve maddi destek biçimleri olarak çekirdek ailenin yerini almıştır. Bu durum bireyleri ve çocukları hayatları boyunca bir ardışık aile ve aile olmama, kişisel düzenleme örüntüsünü izlemektedir (Castells, 2007, 502).

Çağımızdaki sanayileşme ve toplumdaki hızlı değişmeye paralel olarak kentleşme sonucu aile yapısında önemli değişimler olmuş ve aileler küçülmüştür. Geleneksel olarak, üç kuşağın bir arada yaşadığı “ geniş aile tipi” yerini anne-baba ve çocuklardan oluşan yaygın “çekirdek aile” tipine bırakmıştır (Özdemir, 2007, 7).

Türk topluluklarından kendini bariz bir biçimde belli eden aile yapısının çözülmesi toplumsal katmanda yaşanan değişim ve dönüşümün ailenin kendi içinde sorunlarının kabarmasına ve dış etkenlerin yoğun baskısı karşısında, aile korumasız bir duruma gelerek çözülmesine yol açmaktadır. Toplumsal yaşamın zemininde giden bu çatlamanın belki de uzun vadeli Türk toplumlarında yeni bir zemin değişimine yol açacağı sorununun da gündeme getirmektedir (Süleymanov, 2010, 201-202).

Zenginlik, teknoloji ve iktidar ağlarının yol açtığı küreselleşme ve bilgi toplumu dünyamızı dönüştürmekte, üretim kapasitemizi, kültürel yaratıcılığımızı güçlendirmektedir. Aynı zamanda toplumları da çözmektedir (Castells, 2006, 97). Amerika’daki eğilimlere ilişkin deneysel çalışmalarda, erkek otoritesine dayanan toplumsal örgütlemenin değişmesi, cinsel kimliğin dönüşümü ve aile hayatının, dolayısıyla kişilik sistemlerinin toplumsal yeniden tanımı, ailenin inanılmaz derecede küçüldüğünü göstermektedir (Castells, 2006, 356).

1950’lerden önce boşanmalar ve evlilik dışı doğumlar çok daha azken; günümüzde evlilik dışı doğumlar ve boşanmalar artmaktadır. Tek velili ailelere okullarda çok ender rastlanmaktayken; şimdi ise oldukça olağan bir durum haline gelmektedir. Bunlar toplumsal yapıdaki çok açık değişimler olarak göze çarpmaktadır. Daha açık olanın ise, çok sayıdaki okul çağındaki çocuğun karışık ailelerden gelmeye başlamasıdır. Bu karışık aileler, bazı sosyologların seri poligami (aynı anda birden fazla olmaksızın birçok eşle evlenme) olarak bahsettiklerinden kaynaklanmaktadır. Eğitimde çok velili aileler, tek velili ailelerden daha az ilgi çekebilirler; fakat öğrencilerin yaşamı üzerindeki önemi dikkate alındığında, bu durum ciddi eğitimcilerin dikkatinden kaçmaması gereken bir durum olmalıdır. Bu nedenle eğitimciler bu değişimlere yüz çevirmemelidirler (Schlechthy, 2005, 24-25).

21. yüzyılda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sanayileşme ve büyüyen şehirleşme, iç ve dış göç hareketleri, toplumsal hayatta birçok sorunu çözerken, birçoğunu da beraberinde getirmektedir. Ailelerin artması, boşanma oranlarının artması, evlilik dışı beraberliklerin çoğalması, adolesan çağındaki gebeliklerin artması... aileyi ve toplumu tehdit eden sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Şen ve Demirkan, 2008, 116).

Günümüzde bir yandan evin geçimini sağlayan baba, ev işleri yapan anne ve çocuklardan oluşan geleneksel aile tipinin giderek azaldığı, öte yandan aile yapılarının çok çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Örneğin ABD’de aile yapıları çok çeşitlilik göstermektedir. Tamamlanmamış aile (anne-çocuk), karışmış aile(önceki evliliklerden kalan çocuklarla yaşama), birlikte gayri meşru yaşama ve evlenmeden birlikte yaşama gibi aile tipleri giderek artış göstermektedir (Doğan, 1995, 341). Schlecthy’ye (2005, 24) göre, ailede yaşanan sosyal değişimlerde, anne babanın birlikte olduğu aile yapısından, boşanmaya bağlı çocuğun sadece anne ya da baba ile yaşadığı veya ikinci evliliklere bağlı çok velili aile yapısına geçiş yaşanmaktadır.

Geleneksel aile yapısının çözülmesi ve çeşitli aile tipleri, okulu ve eğitimi olumsuz etkilemektedir. Veli toplantılarında, çok velisi bulunan öğrencilerin velileri, toplantıya aynı anda katılabilmekte ve öğrencilerin durumları görüşüldüğü ortamda, huzursuzluk doğabilmektedir. Bunun dışında mahkeme kararıyla, çocuğuyla hangi gün görüşebileceği belli olan veliler, bazen çocuk okul ortamındayken, çocuğu okul sınırları dışına çıkarabilmektedir. Tüm bu yaşantılar çocuğun okulla bütünleşmesini engellemektedir. Bu durum, duygusal olarak zayıf düşmüş çocuklarda dikkat dağınıklığına yol açmaktadır. Okulda birden çok veliyle temsil edilen çocuk, diğer arkadaşlarına bu durumu açıklayamamakta, yaşadıklarından dolayı içe dönük tavır takılabilmektedir. Bunun dışında iki veliye sahip olan tek çocuk, her iki veli tarafından temsil edilebilmektedir; ama sadece annesi ya da babası olan bir çocuk. ilgiyi diğer kardeşleriyle paylaşmak zorundadır. Bu durum çocuğun okulda ilgiyi üzerine çekebilmek için disiplinsiz davranış sergilemesine yol açabilmektedir. Eğitimciler, tüm bu etkenleri dikkate almalıdır.

1.2.5 Yeni Rakipler

Çok uzak olmayan bir geçmişte aile, dini kurumlar ve okul çocuklar için zihinsel, ahlaki ve estetik deneyimlerin temel kaynağıyken durum artık böyle değildir. Bilgi toplumunun ortaya çıkmasının sonuçlarından biri, özellikle basında, yayında ve elektronik iletişimle gerçekleşen devrimlerin sonucu olarak okullar, aileler ve dini kurumlar; eğlence dünyası, oyun sanayisi çocukların ve gençlerin ilgisini çeken diğer sıkıştırılmış küçük elektronik araçlarla, rekabet etmek zorundadırlar. Öğrencilerin bildiği ve öğrendiği şeylerin çoğu; onları, hizmet edilecek bir pazar ve çekilecek bir müşteri gibi gören şirketler tarafından, sunulmaktadır. Çocuklar, her geçen gün daha fazla şirketin ilgisini çekmektedir. İstatistiklerin gösterdiğine göre gençler çok fazla televizyon izlemekte ve eğitimle ilgisi çok az olan şüpheli ve ahlaki içeriklere sahip bilgisayar oyunlarını oynamak için çok uzun saatler harcamaktadırlar. Çizgi film ve bilgisayar oyunu satıcıları da çocukların, onların mal ve hizmetlerini kullanan gönüllüler olduklarını anlayıp, kabul etmektedirler (Schlecthy 2005, 28-29).

Yetişkinler için üretim ve savaş yapan birçok şirket önceleri reyonlarında az yer ayırdıkları çocuk ürünlerinin çeşitlerini attırmakta ve bu ürünlerin tanıtımı için

televizyon reklamlarından faydalanmaktadır (Karaca vd., 2007, 234). Yapılan araştırmada çocukların TV’de en çok neyi seyretmekten hoşlandığına verilen cevaplar, ilk tercihlerinin %41,6 “çizgi film” olduğunu göstermektedir (Cesur ve Paker 2007, 116). Bilgisayar oyunları da çocukların uzun saatler harcadığı diğer eğlencedir. Bu eğlence zamanla çocuklarda bağımlılık yapmaktadır. 1970 yılında piyasaya sürülen video oyunu ile birlikte çocukların ve yetişkinlerin boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları giderek eskisinden çok farklı hale gelmektedir. Sos istatistiklere göre, Amerika’daki 2-17 yaş grubundaki çocukların %92’si video oyunları oynamaktadır Piyasada en çok satılan bilgisayar oyunları ciddi düzeyde şiddet ve cinsel içeriğe sahipken, aileler ve eğitimciler çoğunlukla bu oyunların içeriğinden ve çocukların nasıl etkilendiğinden habersiz. Son yıllarda yapılan araştırmalarda, bilgisayar oyunu oynayan çocukların davranışları ve beyin aktiviteleri incelendiğinde, bu oyunların hem davranışlarını hem de beyin gelişimlerini, olumsuz yönde etkileyebilecekleri, ortaya çıkmıştır (Doğan, 2006, 161).

Okulların çocukların kalpleri ve akılları için daha az rekabetle karşı karşıya olduğu toplumdan, çocukların dikkatlerini okul çalışmalarından dağıtmak pahasına kendi mallarına çekmenin yollarını arayan güçlü ticari ilgilerin bulunduğu bir topluma geçiş sürmektedir (Schlechthy, 2005, 28).

1.2.6 Küreselleşme

Küreselleşme sözcük anlamı itibariyle, bütün dünyanın tek bir yere, bütün insanların da evrensel insan haline dönüşmesini ifade eder (Deniz, 1997, 87). Spor, gezi, ekonomi, iletişim ve diğer birçok alan artık bir ülkenin sınırları içerisine sığdıramaz olmuştur. İletişimin farklı açılardan değişmesi medeniyetin yönünü değiştirmiştir. Zenginliğin anahtarının toprağı ele geçirmek, elde tutmak ve kullanmak olduğu günler geride kalmıştır. Artık zenginliğin anahtarı ülkelerin bilgiyi toplama, paylaşma ve semeresini toplama biçiminde yatmaktadır (Friedman, 2003, 229).

Küresel eğitim, dünya üzerinde yaşayan kültürle ve toplumlar arasındaki etkileşimleriyle bağlantıları vurgulayan bir dünya görüşünü, genç insanlara kazandırmayı hedefleyerek onları bu doğrultuda yetiştirmeye yönelir (Güven, 1999, 153). Bu süreçte bireylerden istenen geleneksel yapıda olduğu gibi var olanları olduğu şekilde söylemek değil, söylenenlerden farklı beceriye dönüşebilen kazanımlar elde edebilmektedir. İletişimin bugün vardığı nokta öğrenmeyi çok boyutlu hale getirmiştir. Öğrenmenin çekim merkezi öğretmenler ve okul olmaktan çıkmaktadır. Bilgi ve öğrenme her yerdedir. İnternet erişimi sağlayabileceğimiz bir bilgisayar ya da telefonla sokakta, parkta, evde daha doğrusu her yerde bilgiye ulaşmamız, saniyeler sürmektedir. Bu baş döndürücü gelişme, sadece fiber optik kablolarla oluşmakta ve bugünkü bilgi toplumun şekillenmesini sağlamaktadır.

Küreselleşme ve bilgi toplumunun dinamik ve halen devam eden oluşumlar olduğu dikkate alındığında eğitim, eğitilmiş insan, öğrenme, okul, okul yöneticisi, öğretmen ve öğrenci gibi kavramların yeniden tartışılması gerekmektedir. Küresel çağda, eğitim sürecindeki değişimde aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmaktadır (Özden, 2002, 17):

Bilgiyi temel alan eğitim programları izlenecektir.

Çocuklara daha fazla düşünme, tartışma ve araştırma ortamı hazırlanacak;

böylece, serbest düşünen, tartışan, araştıran ve bulduklarını değerlendirebilen bir toplum yapısı oluşturulacaktır.

Yetişkinler eğitim süreci dışında bırakılmayacak; eğitim ve teknolojiye uyumları konusunda sürekli eğitilmeleri gerekecektir.

Dersler ansiklopedik bilgileri yüklemek yerine, konuları ve olayları derinliğine anlamayı ve eleştirel düşünmeyi esas alacaktır.

Okullar, öğrencileri gelecek için gerekli bilgiyle yüklemek yerine, okulda verilen bilgilerin yaşam boyu yetmeyeceği görüşünden hareketle, öğrenmeyi öğrenmeye geçilecektir.

Eğitimde sadece sözel ve sayısal zekayı geliştirmek yerine, görsel, kinestetik, ritmik ve benlik gelişimini de içine alan çok yönlü zihin gelişimi hedeflenecektir.

Çalık ve Sezgin'in (2005, 61) de aktardığına göre; Gardner, küreselleşen dünyanın gereklerini karşılayabilmede, eğitim açısından başarılı olabilmek için eğitim açısından göz önünde tutulması gereken bazı önemli hususları aşağıda açıklamaktadır:

Eğitim yaşam boyu süren bir etkinlik olmalıdır. Hızlı gelişen teknoloji ve artan bilgi birikimi karşısında, eğitimin yaşam boyu devamı sağlanmalıdır. Bununla birlikte, eğitim süreci içerisinde sadece belirli bilgiler aktarılmamalı, bireyin öğrenme kapasitesi de güçlendirilip geliştirilmelidir.

Eğitim, her zaman, her yerde ve yaşamın her alanında olmalıdır. Evde ve işyerinde eğitim imkanları sağlanmalı, sınıflarda olduğu kadar internet ve televizyonda da eğitim etkili şekilde verilmelidir. Bireylerin sürekli öğrenme kapasitelerini geliştirmek için eğitim kurumları ile işletme sektörleri ve toplumun diğer kurumları işbirliği içinde çalışmalıdır.

Eğitim, eleştirel düşünmeye, iletişime ve problem çözme becerilerine odaklanmalıdır. Eğitim süreci, yeni sorun ve fırsatlar ortaya çıktığında, bireyleri açık ve eleştirel düşünmeye hazır hale getirmelidir.

Öğrenme, toplumun gelişmesinde önemli bir etken olduğu için, eğitim toplumsal gelişmeye yatırım niteliğinde olmalıdır. Bu nedenle toplumlar, sadece maddi sermayeye ve ekonomik alanlara yatırım yapmamalı, aynı zamanda eğitime gereken yatırımı yapmalıdır. Toplumsal bir yatırım özelliği taşıyan eğitim, toplumun gerçeklerinden soyutlanamaz.

Eğitim sistemi, öğrencilere küresel bir vatandaşlık anlayışı kazandırmalıdır. Küreselleşen dünyada, bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli olmayacaktır. Küresel pazar ekonomisinde başarıyla çalışmak, farklı insanların ve kültürlerin özelliklerini bilmeyi gerektirir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen bir dünyada başarılı olmaları zor olacaktır.

Eğitim, bireyler ve örgütler arasında ortaklıklar kurma becerisini sağlamalıdır. Eğitim kurumları arasında olduğu kadar, işletme, endüstri ve kamu kuruluşları arasında da, ulusal ve uluslararası düzeyde ortaklıkların kurulması sağlanmalıdır. Bu anlamda, bir eğitim örgütü sadece kendi uzmanlık alanında tek başına kalamaz, toplumun ve dünyanın değişen ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadır.

Küreselleşmeyle birlikte gelişen teknoloji bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Eğitimciler de öğrencilere bilgi yüklemek yerine sağlıklı bilgiye ulaşma yollarını göstermelidirler. Bilgi toplumu sürecinde, okulda verilen bilgilerin yaşam boyu yetmeyeceğini benimseyen bir topluma geçiş sürmektedir.

1.3 TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN EĞİTİM SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Sosyal değişimler, okulun çevresi ile olan ilişkilerinde bazı temel değişiklikler getirmektedir. Okullarda geleneksel ilişki okul ve anne-baba (veli) arasında kurulur. Ancak, okulun işleyişi giderek okul ve öğrenciler etrafında yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu da öğrencinin, öğrenme ihtiyaçlarının en uygun şekilde karşılanmasını ön plana çıkaran bir eğitim uygulamasını getirmektedir. Bu anlayışın doğmasında, okulun bir işletme olarak ele alınmasından dolayı, öğrencilerini memnun etme ihtiyacı yatmaktadır. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri müşterilerinin memnuniyetine bağlı olduğu gibi, okulun da öğrencilerinin öğrenme ihtiyaçlarına etkili bir şekilde karşılık vermesi beklenmektedir.

Yeni değerler, okulların yapı ve işleyişini karakterize eden hiyerarşik ve bürokratik yapının yerini, daha çok yerinden yönetilen ve profesyonel kontrolün egemen olduğu bir yapıya terk etme zorunluluğunu getirmektedir. Bu yeni bakış açısı, okulun yapısındaki *“rol, ilişki ve sorumluluklarda”* temel bazı değişiklikler öngörmektedir. Bu değişiklikleri aşağıdaki başlıklarda özetlemek mümkündür. (Özden, tarih yok):

Okuldaki otorite akışının daha az hiyerarşik olması, bir zorunluluk haline gelmiştir.

Liderlik, pozisyona değil, yapılması gereken işte başarılı olmakla ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Okul yönetiminde aşırı kontrolün yerini, öğretmen ve diğer personele daha çok yetki ve sorumluluk verilmesi almıştır.

Yöneticinin mevzuatın uygulayıcısı değil, işlerin kolaylaştırıcısı; öğretmenin de müfredatı yerine getirmekle sorumlu memur değil, sınıfın lideri olması, eğitimde kalitenin vazgeçilmez şartı olmuştur.

Drucker (2011, 235) da gelişmenin ilk sonucu olarak, eğitimin bilgi toplumunun merkezi ve okullarında kilit kurumlar haline geleceğini belirtmektedir. Kuşkusuz 21. yüzyıl, en azından ilk on yılları sosyal, ekonomik, politik altüstlüklerin ve mücadelelerin sürdüğü bir yüzyıl olacaktır. Toplumsal Dönüşüm Çağı henüz tamamlanmış değildir ve gelecekteki meydan okumalar, belki de daha önce gerçekleşmiş toplumsal dönüşümlerin, 20. yüzyılın sosyal dönüşümlerinin getirdiklerinden çok daha ciddi ve korkutucu olacaktır. Sosyologlar, politik bilimciler ve iktisatçılar, eğitimciler, firma yöneticileri, politikacılar ve gönüllü kuruluşların liderleri için ve anne, baba, çalışan ve yurttaş olarak her kesimden bütün insanlar için, gündemin ilk maddesi, çoğu için sınanmış çözümler bir yana, geçmişte bir benzerini bile bulamadığımız, bu öncelikli görevlerin halledilmesi için çalışmaktır. Bu öncelikli görevler, aşağıda açıklanmaktadır:

Eğitimi, onun amacını, değerini, içeriğini yeniden gözden geçirmeliyiz. Eğitimin kalitesini ve üretkenliğini tanımlayabilmeli, bunları ölçebilmeli ve yönetebilmeliyiz.

Bilgini kalitesi ve üretkenliği- ikisinin de henüz bir tanımı yapılamamıştır- üzerinde sistematik olarak çalışmalıyız.

Bilginin anahtar ekonomik kaynak ve rekabet gücünün en önemli ve belki de biricik kaynağı haline geldiği dünya ekonomisinin önceliğine uygun bir iktisat teorisi geliştirmemiz gerekmektedir.

Önümüzdeki on yıllarda, eğitim alanında meydana gelebilecek değişiklikler, modern okulun üç yüzyılı aşkın bir süre önce kitapların basılmasıyla ortaya çıkışından bu yana görülen değişikliklerden daha büyük olacaktır. Bilgi, teknoloji ve iletişimde yaşanan değişimler, sosyal dönüşümü hızlandırdığı gibi eğitime ilişkin birtakım sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. Okulda kazanılan öğrenim ve okuldan alınan diplomalar, bilgi toplumundaki iş, geçim, meslek kapılarının açılmasında giderek daha etkili olduğuna göre toplumun ve bütün üyelerinin okur yazar olması gerekir ve bu yalnızca “okuma, yazma ve aritmetik”le sınırlı olmamalıdır. Okuryazarlık, artık temel bilgisayar becerilerini de kapsamaktadır. Teknolojiden, teknolojinin boyutlarından, ritimlerinden epey bir şeyler anlamak demektir. Okuryazarlık, kent, ulus ve ülke sınırlarının insan ufuklarının artık sınırlamadığı karmaşık bir dünya hakkında epey bilgi almayı gerektirir. Diğer bir sorumluluk ise bu toplum içindeki bütün üyelerin öğrenmeyi öğrenmeleridir. Hızla değişmek, bilginin doğasından kaynaklanan bir şeydir. Böyle bir sistemin bütün yapabileceği, öğrencileri öğrenmeye hazırlamaktan ibarettir (Ducker, 1998, 237-238).

Sıkıştırılmış küçük elektronik aletler ve teknolojinin diğer boyutu, dünyayı düzleştirmekte ve toplumsal yapıda hızlı değişimlere yol açmaktadır. Bireylerin düz bir dünyaya uyum sağlamasına yardımcı olmak, sadece hükümetlerin ve şirketlerin görevi değildir. Aynı zamanda anne ve babaların görevidir. Onların da çocukların nasıl bir dünyada yaşadığını ve ayakta kalabilmek için neler yapması gerektiğini, bilmeleri gerekir (Friedman, 2010, 299).

Yeni bilgi teknolojileri, küresel-araçsal ağlarla dünyamızı birleştirmektedir. Bilgisayarlar aracılığıyla iletişim, geniş bir insan topluluğu oluşturmuştur. Bu ağ toplumunun kültürel dönüşümünün asıl kurbanı, çocuklardır. Çünkü ailelerin yaşadığı bu kriz koşullarında ihmal edilmektedirler. Kadınların zorlu maddi koşullarda çocuklarıyla birlikte yaşamak istemesi ya da özerklik ve kişisel kurtuluş arayışı içinde erkeklerin yaptıkları gibi çocukları ihmal etmeye başlamaları, durumu da daha da kötüleştirmektedir (Castells, 2006, 372).

SONUÇ

Modern üstü dünya siyasal, ekonomik, eğitim, kültürel ve özellikle sosyal alandaki baş döndürücü hızlı değişim ile tanınmaktadır. Bu hızlı değişim toplumsal dinamikleri, eğitimi ve okulu etkilemektedir. Eğitimi ve okulu etkileyen ilk değişim olan göç, önemli bir toplumsal yer değiştirmedi. Göç, insan hayatını ve okul iklimini olumsuz etkilemektedir. En başta bireylerde aitlik duygusunun kolay kolay oluşamamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte göç, birçok kentsel ve çevresel sorunlara da yol açmaktadır. İletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim, bilginin her yerde ve sınırsız oluşu, ayrıca gençlerin de bir çok bilgiye, iletişim aracına ve sosyal çevreye kolay erişebilmesi, cinsellik ve mahremiyet gibi konuların tabu olmaktan çıkması, yaşanan değişimlerin geleneksel aile yapısının çözülmesine neden olmuştur.

Yetişkinler ile gençlerin ortak paydada buluşamamaları, yaşanan kuşak çatışması, gençlere yönelik eğlence ve aktiviteler yoğun bireyselleşmeyi hızlandırmakta, bu da toplumun parçalanmasına yol açmaktadır. Yoğun olarak ayrılmış toplum ve kuşaklar arasındaki bu bakış açısı insanları bir araya getirmeyi ve birlikte iş yapmanın mutluluğuna ket vurmada, toplumsal bütünleşme sağlanamayıp toplum bilincinin oluşmasını engellemektedir. Bütün bu yaşananların üzerine sonucu her ne pahasına olursa olsun bireyleri özellikle çocukları kendi malları üzerine çekmek isteyen, bunun için televizyon ve en önemli aracı olan reklamları kullanan güçlü ticari şirketler yani yeni rakipler doğmuştur. Burada incelenen bu sosyal değişimler, eğitim ve okulu güçlü bir şekilde etkilemektedir.

21. yüzyılın en önemli kavramlarından biri olan küreselleşme, günümüz insanını bir yandan fiber optik kablolarla, uydularla ağ toplumunun içine iterken bir yandan da kullanılan teknolojik araçlara ve bu teknolojinin bize sunduğu iletişim yöntemlerine bağlı olarak bireyci hale getirmektedir.

Sosyologlar ve eğitimciler, toplumun yapısında oluşan değişimi iyi gözlemlemelidir. Çünkü bu güçlü değişimleri iyi analiz edememek, eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu değişimler artık okulların işleyişine temel olan geleneksel varsayımların da değişmesi gerektiğinin habercisidir. Toplumun öncü kurumu olan okullar, değişme ve gelişmeleri takip ederek çağın niteliğine uygun bireyler yetiştirmek zorundadır; çünkü içinde bulunduğumuz bilgi çağı okulları, kilit kurumlar haline getirmiştir. Sahip olduğu misyonun fakında olan eğitimcilerin de yeni oluşan değerlerin çözümlemesini, iyi yapmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak içinde bulunduğumuz çağda, eğitimciler sosyal yapıdaki değişimlerin daha iyi anlaşılması, ölçülmesi ve yönetilmesi için çaba sarf etmelidir; bununla beraber değişimleri iyi takip edip okulların yapı ve işleyişine uygun hale getirmelidirler.

Kaynakça

- Akboy, R. (2005). **Eğitim Psikolojisi ve Çoklu Zeka**, Dinozor Yayınları, İzmir.
- Aslan, K. (2001). "Eğitimin Toplumsal Temelleri", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** , Mayıs 2001 (5), ss. 16.
- Aytaç, K. (1998). "Bilişim Toplumu", **Yeni Türkiye 21.Yüzyıl Özel Sayısı II**, Mart-Nisan Sayısı , ss. 1394.
- Balay, R. (2004). "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37 (2), ss. 79.
- Başol, K. (1995). **Demografi**, Anadolu Matbaası Yayınları, İzmir.
- Bıçak, A. (1996). "Tarih ve Toplum Bilinci", **Felsefe Dünyası** , Bahar 1996 (20) ss. 55.
- Birinci, N. (2003). "Cumhuriyetin 80.Yılında Milli Eğitim Üzerine Bir Bakış", **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi** , 44 (4), ss. 1.
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2009). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Castells, M. (2005). **Ağ Toplumunun Yükselişi Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. Cilt**. (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M. (2006). **Kimliğin Gücü / Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2**. (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, M. (2007). **Bin Yılın Sonu ve Enformasyon Çağı Ekonomi,Toplum ve Kültür 3.Cilt**. (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cesur, S., ve Paker, O. (2007). "Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** , 6 (19), ss.116.
- Çakır, T. (2006). "John Dewey'in Eğitim Felsefesi Bağlamında "Eğitim Hakkı" ve Günümüz Eğitim Sistemine Eleştirel Bir Bakış", **Kaygı** , Bahar 2006 (6), ss. 33.
- Çalık, T., ve Sezgin, F. (2005). "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 13 (1), ss. 61.
- Deniz, N. (1997). **Global Eğitim**, Türkmen Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Doğan, F. Ö. (2006). "Video Games and Children:Violence in Video Games", **New Symposium Journal**, 44 (4), ss. 161.
- Doğan, S. (1995). Aileye Yönelik Psikolojik Yardım:Psikolojik Danışma. *Ailer Kurulu Konferans"Değişim Sürecinde Aile;Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler* (ss. 341). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Dottrens, R., Mialaret, G., Rast, E., ve Ray, M. (1968). "Günümüzün ve Yarınımızın Eğitimi Nasıl Olmalıdır?" (Düzen. Y. Akyüz), **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1 (1), ss. 35.
- Drucker, P. (1998). **Yeni Gerçekler**, (Çev. B. Karanakçı,), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Drucker, P. (2011). **Büyük Değişim Çağında Yönetim**, (Çev. Z. Dicleli), Optimist Yayınları, İstanbul.
- Erdönmez, C. (1993). **Toplumsal Gelişim,Toplumsal Değişim ve Çevre Bilinci**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü:Yüksek Lisans Tezi.
- Ergün, M. (1994). **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, Ocak Yayınları, Ankara.
- Eserpek, A. (1978). "Eğitim ve Sosyal Değişme", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 11 (1), ss. 125.
- Eskicumalı, A. (2003). *Eğitim ve Toplumsal Değişme:Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946*. **Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 19 (2), ss. 16.

- Friedman, T. (2003). **Küreselleşmenin Geleceği: Lexus ve Zeytin Ağacı**. (Çev. E. Özsayar,) Boyner Yayınları, İstanbul.
- Friedman, T. (2010). **Dünya Düzüdü: Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi**. (Çev. L. Cinemre,) Boyner Yayınları, İstanbul.
- Güven, İ. (1999). "Küreselleşme ve Eğitim Dizgesine Yansımaları", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 32 (1), ss.153.
- <http://ms.yesevi.edu.tr/akademik50/Courses/AYU/TEYO603/start.html>, "Teknolojik ve Toplumsal Değişimlerin Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri, Yüksel Özden, 5 Nisan 2011
- Karaca, Y., Pekyaman, A., ve Güney, H. (2007). "Ebeveyleerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etik Açısından Algılanmalarına Yönelik Bir Araştırma", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9 (2), ss. 234.
- Karakuş, E. (2006). **Göç Olgusu ve Eğitime Olumsuz Etkileri (Sultanbeyli Örneği)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Karasar, N. (2002). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kongar, E. (1971). "Toplumsal Değişme", **Amme İdaresi Dergisi**, ss. 63.
- Kuyumcu, A., ve Erdoğan, T. (2008). "Yüksek Öğretimin Toplumsal Değişmeye Etkisi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2008 (35), ss. 240.
- Mora, N. (2008). "Medya ve Kültürel Kimlik", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5 (1), ss. 6.
- Nar, B. (2008). **Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri (Dilovas Örneği)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi, Sakarya.
- Numanoğlu, G. (1999). "Bilgi Toplumu-Eğitim-Yeni Kimlikler-1", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 32 (1), ss. 345.
- Ozankaya, Ö. (1971). "Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1984). **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, Savaş Yayınları, Ankara.
- Özdemir, M. (2007). "Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul", **Türk Eğitim Bilimler Dergisi**, 5 (2), ss. 7.
- Özden, Y. (2002). **Eğitimde Dönüşüm: Eğitimde Yeni Değerler**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Özkan, H. H. (2006). "Popüler Kültür ve Eğitim", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 14 (1), ss. 35.
- Sağ, V. (2003). "Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine" **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 27 (1), ss. 12.
- Schlechty, P. C. (2005). **Okulu Yeniden Kurmak**, (Çev. Y. Özden,), Nobel Yayınları, Ankara.
- Süleymanov, A. (2010). "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2010 (58), ss. 201-209.
- Şen, R. B., ve Demirkan, S. (2008). Türkiye’de Aile Eğitimi ve Yerel Yönetimler/Sivil Toplum Örgütleri İçin Uygulamalı Bir Model Önerisi. *V.Aile Şurası Konferansı "Aile Destek Hizmetleri"* (ss. 116). Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Tezcan, M. (1985). **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Tezcan, M. (1994). "Ülkemizde Göç ve Eğitim Sorunları", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 27 (1), ss. 62-191.
- Uluocak, G. P. (2009). "İç Göç Yaşamış ve Yaşamış Çocukların Okulda Uyumu.", **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2009 (26), ss. 36-40.

THE CONCEPTUAL ANALYSIS OF SOME SOCIAL CHANGES AFFECTING EDUCATION AND SCHOOL

Mehmetcan ŞAHİN*

Abstract

Information, technology and especially sudden progress in communications affected social structure of society. The schools which are leading institution of open, social and loosely structured of society, has been affected significantly in this social structure. Also in this study is handled the changes of social structure and the reflections of these social changes to education, reached a synthesis by other researches, opinions on the subject and tried to specify the relationships among them. Especially, with globalization -in this century of social transformation- has been mentioned to social changes and their affects and new needs and expectations which came out after those social changes. At the same time it has been indicated that it is necessary to change traditional hypothesis based on the school's structure and operation.

At the first part of the study, the concepts of education and the school has been explained, at the second part of the study social changes and subheadings of these social changes has been examined, in the last part reflection of social changes to schools has been mentioned.

Key words: Education and school, transformation in education, social change

* Çetineller Primary School